

Csehszlovák-szovjet tudományos és műszaki információs együttműködés

Előzmény

A tudományos-műszaki tájékoztatás területén a szocialista országok már a kezdetek kezdetén keresni kezdték a kölcsönös kapcsolatokat és a segítségnyújtás lehetőségeit. Az ötvenes évek végén a kapcsolatok immár a viszonylag szoros együttműködés formáját vették fel. A szervezett sokoldalú együttműködés az első, Berlinben 1956 folyamán megtartott közös üléstől számítható. A KGST keretében az együttműködés 1962-ben kezdődött meg, így évvel később a KGST-ben állandó munkacsoport létesült a tudományos-műszaki tájékoztatás problémáinak gondozására. 1964. január 1-vel indult meg a tudományos-műszaki periodikumok jegyzékeinek és katalógusainak, a tájékoztató szervek által kiadott publikációk, a referálólapot, dokumentációs jegyzékek, expressz-információk, szemlék stb. jegyzékeinek és katalógusainak cseréje. Jelentős méretűvé vált az elsődleges anyagok cseréje is. fokozatosan változatosabbá vált a cserélt anyagok tematikája, s tért hódítottak az együttműködés fejlettebb formái is. Egy sor szimpóziumot és konferenciát rendeztek, közösen kidolgozott szabványok és ajánlások születtek. A Szovjetunióban a szocialista országok 300 szakembere folytatott tanulmányokat, ebből 60 szakember Csehszlovákiából.

Az NTMIR kialakulása

A KGST-határozatok alapján napjainkban alakul ki a tudományos-műszaki tájékoztatás nemzetközi rendszere. Ennek szervezeti-szervezési bázisa a moszkvai Nemzetközi Tudományos-Műszaki Információs Központ. A nemzetközi tájékoztató rendszer a nemzeti tudományos-műszaki tájékoztató rendszerek kooperációjának alapján épül ki. Ezek a nemzeti rendszerek a nemzetközi rendszer alrendszeréivé válnak, mégpedig az információk speciális válfajai, illetve ágazati elv szerint szervezve. A rendszer fokozatosan teljessé válik ki, első lépésben az információk klasszikus feltárási és terjesztési módjai alapján. Az automatizált rendszereket lépésről-lépésre készítik elő. A dokumentográfiai információk feltárását követően a faktográfiai információk feltáráására is sor kerül. A rendszer egésze – megfelelő módon – kapcsolódni fog a többi nemzetközi tudományos-műszaki tájékoztató rendszerhez, mindennekelőtt azokhoz, a melyeket az UNESCO épít ki.

Az első rendszer, amely megkezdte működését, a KGST-országok befejezett tudományos kutatómunkáival kapcsolatos nemzetközi specializált tájékoztató rendszer. További ilyen specializált rendszerek vannak előkészületben a publikált dokumentumokra, a tudományos és műszaki fordításokra, az információelméletre és a tájékoztatás gyakorlatára, a tudományos-műszaki rendezvényekre stb. vonatkozóan. Az ágazati alrendszerek közül első lépésben azok jönnek létre, amelyek a népgazdaság számára meghatározó jelentőségűek, így pl. a kohászati, az energetikai, az elektrotechnikai, a fekete- és színesfémipart szolgáló alrendszerek.

Csehszlovák-szovjet együttműködés

E cikk a csehszlovák-szovjet kétoldalú együttműködéssel foglalkozik, amely annak a programnak az alapján fejlődik, amelyet az 1972. évi egyezmény nyomán dolgoztak ki. A cél az, hogy a Szovjetunió és Csehszlovákia tudományos-műszaki tájékoztató rendszere fokozatosan egybekapcsolódjék, illetve hogy a csehszlovák tudományos-műszaki-gazdasági tájékoztató rendszer a szovjet rendszerrel mind szervezeti, mind funkcionális téren lépjen kapcsolatra. Az 1973. és 1975. közötti időszak a folyamat induló fázisa, s mint ilyennek elsődleges célja, hogy kiküszöbölje a meglévő dezintegrációs tényezőket és megteremtse a fokozatos összekapcsolás alapvető feltételeit.

A fokozatos összekapcsolás abból a tényből indul ki, hogy a csehszlovák tudományos-műszaki-gazdasági információs rendszer a világban lévő információs rendszerek nem egészen két százalékát teszi ki, amely – ha a szovjet tájékoztató rendszerrel összekapcsolódik – a világon meglévő információs források majdnem 75 %-hoz jut hozzá. Csehszlovákia és a Szovjetunió információs rendszerének összekapcsolása

egyébként összhangban van a tudományos–műszaki–gazdasági tájékoztatás nemzetközi rendszerének koncepciójával. Az alapvető cél az volt, hogy kétoldalú együttműködés útján a kezdeti fázisban valamennyi KGST-ország tudományos–műszaki–gazdasági tájékoztató rendszere meginduljon az integráció felé. Jelenleg, hasonlóan a más szocialista országokkal folyó kétoldalú együttműködéshez, a Szovjetunióval való együttműködésben a kétoldalú érdekek specifikuma lép előtérbe. Mindenekelőtt azokra az ágazatokra, illetve iparágakra orientálódik, amelyek a nemzetközi tájékoztató rendszerben nem szerepelnek, illetve amelyekre nem fordítanak olyan részletes figyelmet, mint amelyet a csehszlovák, illetve szovjet érdekek megkívánnak.

A törekvések arra irányulnak, hogy olyan, műszaki, technológiai és módszertani szempontból egyaránt optimális összekapcsolás jöjjön létre, amely teljes mértékben lehetővé teszi mind a nemzetközi rendszer, mind pedig a két rendszer összekapcsolásából származó előnyök hasznosítását.

Az együttműködés a következő alapvető irányokban folyik: konkrét, közvetlen és azonnali együttműködés egyes információk anyagok cseréjében és ezzel egyidejűleg olyan intézkedések előkészítése, amelyek fokozatosan lehetővé teszik a két rendszer alapvető és általános összekötését. A konkrét és közvetlen együttműködésre az UVTEI, illetve a GPNTB és a VINITI között kerül sor. Már eddig is több ezer könyvtár-elméleti és gyakorlati, valamint tudományos–műszaki tájékoztatói információt tartalmazó bibliográfiai leírást, annotált mutatót, bibliográfiai jegyzéket, bulletint stb. cseréltek ki. Kölcsönös opponenúrára, szakértői véleményezésre bocsátják az elkészült anyagokat, kutatási és fejlesztési témákat, a különféle koncepciókat, különösen azokat, amelyek a tájékoztatás folyamatainak gépesítésével és automatizálásával foglalkoznak.

A két fél intézetei között széles síkon valósul meg a kutatási kooperáció, mégpedig néhány közös kutatási részterv alapján. A közös kutatások a tájékoztató folyamatok és rendszerek, illetve automatizálásuk és gépesítésük szemantikai elméleti alapjaira, optimalizálására vonatkoznak, beleértve a könyvtári és a bibliográfiai munkák automatizálását és gépesítését is.

Az együttműködés alapvető feltétele a két nemzeti rendszer összekapcsolhatósága. E célt szolgálják a közös kutatások, ám egy sor konkrét intézkedésre is szükség van e tekintetben. Ezek előkészítésében a tudományos–műszaki–gazdasági tájékoztató rendszer különféle intézményei és az UVTEI vesz részt. A fő problémákat konzultáció-sorozatokon vitatták meg. Kutatási, szervezési, módszertani, műszaki, technológiai, sőt jogalkotási kérdések is szerepelnek a megbeszéléseken.

A két rendszer összekapcsolásához mindenekelőtt műszaki és technológiai problémákat kell megoldani. Az UVTEI mellett kialakulóban lévő központi műszaki bázis már teljes mértékben az összekapcsolhatóság követelményének betartásából indul ki. Megoldást nyert, illetve előkészületi stádiumba lépett néhány konkrét intézkedés, részben a követelmény műszaki, részben pedig programokban történő realizálása érdekében. Egyes javaslatok már eljutottak a szovjet félhez, mások közös megvitatásra várnak. Fokozatosan ugyancsak kifejlődőben van az együttműködés néhány további speciális tájékoztató intézet között, mégpedig a termelő ágazatok szintjén. Jól fejlődik a szabadalmi-licenciás, illetve az országos hatáskörű szabványokra vonatkozó információk cseréje. A termelő ágazatok szintjén az együttműködés a népgazdaság kulcsfontosságú ágazataira irányul.

Bizonyos kezdeti bonyodalmak után 1974 folyamán megoldást nyert a tájékoztatói dolgozók kéthónapos szakmai tanfolyamokra való kiküldésének problémája is. Ezeket a tanfolyamokat a moszkvai Informátor–Továbbképző Intézet szervezi. A továbbképzésen részt vett első hallgatók tanúsítják, hogy a tanfolyam elvégzése hasznosnak bizonyult.

A tudományos és műszaki információk területén folyó együttműködés fejlesztését gondozó csehszlovák–szovjet munkacsoport 8. ülésén több jelentős anyag szerepelt, többek között az 1975. évi munkaterv, valamint az 1976–1980 közötti évek munkatervének tézisei. Az 1975. évi tervjavaslatban szerepelnek mindazok a feladatok, amelyeket 1975 végéig meg kell oldani. 1976-tól kezdődően a kétoldalú együttműködésnek teljes szélességben ki kell bontakoznia. A hatodik ötéves terv folyamán az együttműködésnek ki kell terjednie azokra az ágazatokra és iparágakra is, amelyek részei a nemzetközi tájékoztató rendszernek.

Amíg a KGST-ben, a nemzetközi tájékoztató rendszer építésének jelenlegi szakaszában azokra az ágazatokra orientálódnak, amelyeknek alapvető jelentőségük van a népgazdaságban, addig a Szovjetunióval kibontakoztatott kétoldalú együttműködésben más szempontokat is figyelembe vesznek. Éppen ezért az együttműködésbe be kell kapcsolódnunk az olyan ágazatoknak is, amelyek erre felkészültek. Példaként felhozható a magenergia, az egészségügy, a kultúra, az életkörnyezet problematikája stb.

Közös erőfeszítésekre kerül sor az információs nyelvek kutatásában, a természetes nyelvek információs nyelvekre való átültetésének módszereiben, a tájékoztató folyamatok és rendszerek optimalizálási módszereinek kutatásában.

Tervek az 1976–1980 évekre

Az 1976 és 1980 közötti évekre az automatizált rendszerekre való fokozatos áttérés lesz a jellemző. A közös tennivalók arra irányulnak, hogy olyan technikai eszközök és technológiák kerüljenek bevezetésre, amelyek megfelelnek a világszínvonalnak. Fokozatosan sor kerül a gépileg olvasható formában és egységes struktúrában rögzített nagy adatbázisok átvételére és eladására, az egységesített formátumú mikrokártyák széles körű cseréjére. Ugyanakkor megvalósulnak az információk reális időben való feldolgozásával, az adatátvitellel stb. kapcsolatos kísérletek is.

A tervektől és a gyakorlati megvalósítást lehetővé tevő előfeltételektől a tényleges gyakorlatig bonyolult, sok komplikációval és nehézséggel tűzdelt út vezet. Ezért az 1975 végéig terjedő időszakot arra kell felhasználni, hogy a távlati tervek teljesítéséhez a lehető legjobb előfeltételek jöjjenek létre. A siker első és alapvető előfeltétele, hogy mindazok a dolgozók – függetlenül funkciójuktól és rangjuktól – akik a feladatok teljesítésében részt vesznek, helyesen közelítsék meg és értelmezzék a feladatokat. Olykor értetlenségekkel lehet találkozni, főként, ami a kétoldalú együttműködés és a nemzetközi tájékoztató rendszer kapcsolatát illeti. A helytelen nézeteket le kell küzdeni, ezek csökkentik az információcsere, az együttműködés hatékonyságát, s így az egésznek is ártanak.

A program megvalósításához nem áll mindig elég munkaerő, eszköz és pénz rendelkezésre, hiányzanak a megfelelő munkafeltételek, valamint azok a körülmények, amelyek közt kialakulhatnak a személyi kapcsolatok és megbeszélhetnék a munka konkrét feltételeit stb. Ebben az irányban a vezetőknek kell kezdeményezniük. Mindez az adminisztratív–jogi jellegű akadályokra is vonatkozik, amelyek bizony olykor akadályozzák az együttműködés továbbfejlődését.

Nyilvánvaló, hogy minden új feladat kezdetben egy sor nehézséget rejt magában, több gondolkodást kíván, szervezeti változtatásokat tesz szükségessé, sőt: kezdetben több munkát is. De hát kinek kell az „új” iránti nagyobb fogékonysággal rendelkezni, ha nem éppen a tájékoztatás dolgozóinak, hiszen a mindennapi munkájuk célja és tartalma az „újdonság”.

A csehszlovák kormány 174/1974. sz. határozatában – a CSKP KO plénumának tárgyalássorozata alapján – már eddig is egy sor konkrét, a tudományos–műszaki tájékoztatás területére vonatkozó intézkedést fogantatosított. Ezek közül a csehszlovák és a szovjet nemzeti tájékoztató rendszer összekapcsolása a legfontosabb.

Nona kialakulóban vannak a kedvezőbb előfeltételek, bizonyára mégis sok–sok aktivitásra, kezdeményezésre s nem utolsósorban az emberek áldozatkész hozzáállására van szükség. A csehszlovák–szovjet együttműködés fejlesztésével kapcsolatos feladatok a tájékoztatási szakemberek számára azokat az elsőrendű és nagy jelentőségű feladatokat jelentik, amelyekben leginkább érvényesülhet aktivitásuk és kezdeményező készségük.

(Ceskoslovensko-sovětská spolupráce v oblasti vědeckých a technických informací a její perspektivy. = Technická knihovna, 19. k. 1. sz. 1975. p.9–14.)

Fordította: Futala Tibor